

АНОТАЦІЯ

Стариченко, А.О. Діяльність Національної поліції по охороні прав дітей в Україні: адміністративно-правові аспекти. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2022.

Дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням адміністративно-правових аспектів теоретичних, правових та організаційних питань діяльності Національної поліції по охороні прав дітей в Україні. Унаслідок проведеного дослідження охарактеризовано специфічні риси ювенальної правоохоронної діяльності, а також нормативно-правову базу, що регулює порядок її здійснення. З урахуванням цього сформульовано ряд наукових положень, висновків, пропозицій та практичних рекомендацій з удосконалення правового забезпечення та правозастосовної практики Національної поліції в діяльності по охороні прав дітей.

Проведено аналіз понятійно-категоріального апарату в дослідженнях поліцейської діяльності по охороні прав дітей, запропоновано низку авторських визначень понять: «охорона права», «діяльність Національної поліції по охороні прав дітей», «ювенальна превенція» та інших. Зроблено висновок, що окремі лексеми («ювенальний», «превенція», «булінг») недавно знайшли своє нормативно-правове закріплення, набувши значення юридичних понять та категорій, інші – надалі уживаються як теоретичні терміни, або навіть як сленг певних соціальних груп, у тому числі осіб, що здійснюють діяльність з охорони та захисту прав дітей. Наукові знання про поняття, особливо для практикуючих поліцейських ювеналістів, зміцнюють їхній професіоналізм та комунікативну компетентність, посилюючи спроможність у соціальній взаємодії, в основі якої лежить обмін інформацією, піднімають рівень культурної поведінки, етичних і естетичних норм у використанні вербальної і невербальної техніки спілкування.

За наслідками розвитку та становлення ювенальних інституцій та системи правового регулювання їхньої діяльності зроблено висновок, що процес розвитку та

становлення органів публічної адміністрації, що здійснюють діяльність по охороні прав дітей тісно пов'язаний з розвитком філософських бачень про права дитини, соціальним, політичним та економічним статусом дитини в суспільстві. Дано характеристику процесу становлення ювенальних органів як еволюцію системи спеціальних правових інструментів охорони та захисту прав та законних інтересів дітей, який об'єктивно виражає розвиток управлінського механізму держави, що обумовлювався людиноорієнтованими особливостями державної політики на кожному історичному етапі. Організаційні форми ювенальної правоохоронної системи радянського періоду не можна назвати оптимальними, їхнє становлення здійснювалось без врахування суспільної думки, сама система була віддзеркаленням процесів реалізації загальної політики Радянського Союзу.

Визначено, що організація діяльності Національної поліції України по охороні прав дітей повинна ґрунтуватись на стійкій та комплексній системі правових принципів, втілення яких дозволить створити ефективний механізм запобігання та відновлення порушеного права дитини. До цієї системи належать принципи верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини, переважного застосування методів виховання і переконання, гуманізму, спеціалізації, професіоналізму, офіційності, безпосередності, єдності прав та обов'язків, найкращого захисту інтересів дитини, правового обґрунтування, спільності інтересів Національної поліції та інших органів публічної адміністрації, «головної ланки», координації та взаємодії, ефективності, плановості, цілеспрямованості, цілісності, комплексності, зворотного зв'язку, науковості та інші.

Унаслідок проведеного аналізу нормативно-правової основи діяльності Національної поліції по охороні прав дітей доведено, що це сукупність правових актів законодавчого та підзаконного характеру, спрямованих на регулювання відносин, пов'язаних діяльністю органів та посадових осіб Національної поліції, інших органів та посадових осіб публічної адміністрації, які впорядковують управлінські процеси за їхньою участю у сфері забезпечення гарантій реалізації дітьми прав та свобод та

законних інтересів. Реалізація повноважень держави в усіх сферах публічних правовідносин, у тому числі у сфері поліцейської ювенальної правоохорони, здійснюється через узгодженість правових норм з нормами міжнародного права, правомірність і обов'язковість дій уповноважених підрозділів Національної поліції України, у визначених цими нормами випадках.

Доведено, що форми діяльності Національної поліції у сфері охорони прав дітей – це сукупність однорідних, конкретних дій поліцейських, які пов'язані зі створенням для дітей оптимальних умов: для вільного користування ними благами суспільства; для забезпечення особистих прав і свобод; для усунення факторів, що приводять до порушення прав та свобод чи ускладнюють їх реалізацію. Формам правоохоронної діяльності притаманні такі ознаки: зовнішній вияв певного змісту правоохорони; зовнішнє вираження дії із метою досягнення поставленої правоохоронної задачі; безпосередній вплив на зміст – розвиток чи гальмування розвитку певних суспільних відносин.

Методи діяльності Національної поліції по охороні прав дітей – це визначені нормами права способи, засоби та прийоми безпосереднього та цілеспрямованого впливу органів та посадових осіб Національної поліції на свідомість і поведінку фізичних осіб, а також на діяльність підприємств, установ та організацій та їхніх посадових осіб з метою реалізації своїх правоохоронних завдань та функцій, що направлені на дотримання юридичних обов'язків щодо запобігання загроз правам і законним інтересам дітей.

Автором визначено, що правоохоронний ефект від взаємодії в діяльності Національної поліції по охороні прав дітей досягається: послідовністю взаємодії на усіх стадіях цієї діяльності; перманентністю взаємодії (протяжністю в часі); комплексністю застосування форм та методів взаємодії; узгодженістю застосування заходів адміністративного впливу кожного суб'єкта взаємодії. Створення ефективної системи взаємодії поліції з іншими суб'єктами ювенальних правовідносин на сьогоднішній день слід розглядати як найважливішу та необхідну умову успішного

досягнення мети в діяльності по охороні та захисту прав дітей. Координація діяльності суб'єктів ювенальної правоохорони зазвичай здійснюється шляхом реалізації таких форм: розробка погоджених планів скоординованої діяльності; обмін інформацією з питань профілактичних заходів; проведення координаційних нарад взаємодіючих суб'єктів; проведення спільних правоохоронних заходів (рейдів, перевірок, виїздів на місця правопорушень); надання взаємної допомоги при вирішенні правоохоронних завдань; спільна нормотворча діяльність (видання спільних розпорядчих актів, листів тощо).

За наслідками дослідження досвіду діяльності у сфері ювенальної правоохорони в окремих країнах Європи зауважено різноманітні практики організації правоохоронного процесу: 1) розширення повноважень судових органів; 2) максимальну взаємодію із інститутами громадського суспільства; 3) покладання основних правоохоронних завдань на спеціальні органи публічної адміністрації у справах дітей, утворені як неполіцейські інститути. З'ясовано, що у більшості країн створені спеціальні поліцейські підрозділи по роботі з дітьми, які входять до системи ювенальної юстиції як органи виконавчої влади, тож ювенальну юстицію не варто розглядати лише як автономну гілку судової системи чи самостійний підрозділ загального суду, а систему органів установ та організацій, діяльність яких спрямована на реалізацію, охорону й захист прав, свобод та законних інтересів дітей.

Аналізуючи шляхи удосконалення діяльності Національної поліції по охороні прав дітей, з'ясовано, що сучасній ювенальній правоохоронній діяльності, яка здійснюється Національною поліцією України, притаманна низка недоліків.

З метою удосконалення правового регулювання діяльності Національної поліції по охороні прав дітей, запропоновано внести зміни до законів України «Про Національну поліцію» та «Про освіту», Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини, затвердженого Постановою КМУ від 24.09.2008 №866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України,

затвердженої Наказом МВС України від 19.12.2017 №1044. Аргументовано пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства України, направлено на вирішення конфліктів, стороною яких є діти шляхом прийняття Закону України «Про медіацію».

Ключові слова: діти, охорона прав дітей, Національна поліція України, ювенальна превенція, ювенальна юстиція.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Стариченко А.О. Поняття «охорона прав дітей» як категорія ювенальних правовідносин. *Європейські перспективи*. 2019. №4. С.91-95.
2. Стариченко А.О. Аспекти становлення міжнародного права у сфері охорони прав дітей. *Наше право*. №1. 2020. С.47-54.
3. Стариченко А.О. Органи і служби в справах дітей у системі органів публічного адміністрування: питання правосуб'єктності. *Право.UA*. 2020. №3. С.89-95.
4. Starychenko A.O. Kuznichenko S.O. Protecting the rights of the child from violence: are the powers of the National Police of Ukraine sufficient? *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. №4. С.33-37.
5. Starychenko A. Law Enforcement Aspects of Ukrainian Legislation on Education. *European reforms bulletin*. 2021. №2. С.117-120.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Стариченко А.О., Шильник І.І. «Булінг» у понятійно-категоріальному апараті педагогічних та правових досліджень. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф., 23 жовт. 2019 р. Одеса : ОДУВС, 2019. С.107-110.
2. Стариченко А.О. Дотримання прав дитини, як чинник сталого розвитку демократичного суспільства. *Траєкторії сталого розвитку українського суспільства: особистість і культура* : зб. наукових доп. V міжнар. наук.-практ. конф. 15 листоп. 2019 р. : у 2 ч. Маріуполь : Маріуп. держ. у-нт, 2019. Ч.1. С.50-55.
3. Стариченко А.О. Терміновий заборонний припис стосовно кривдника як спеціальний адміністративний примусовий захід протидії насильницьким проявам у сім'ї. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 28 лют. 2020 р. Одеса, ОДУВС, 2020. С.152-155.
4. Стариченко А.О., Кузніченко С.О., Шильник І.І. До проблем забезпечення навчально-педагогічного процесу в умовах правових режимів, направлених на захист населення від інфекційних хвороб. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові*

демократичної правової держави : матеріали XII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 26 берез. 2020 р. Одеса: ОДУВС, 2020. С.52-54.

5. Стариченко А.О. Поліцейський захист неповнолітніх від домашнього насильства: проблеми правозастосування. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф., 6 листоп. 2020 р. Одеса : ОДУВС, 2020. С.110-111.

6. Стариченко А.О., Шильник І.І. Європейські моделі адміністрування дошкільної та шкільної освіти. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук. конф., 10 груд. 2020 р. Одеса: ОДУВС, 2020. С.30-38.